

บทที่ ๔

บทบาทของธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. ๒๕๓๑ - ๒๕๔๔

ธนาคารพาณิชย์มีบทบาทเพียงใกล้ชิดอยู่กับขอบเขต และข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง จะไม่เป็นการถูกต้องหากจะพิจารณาบทบาทของธนาคารพาณิชย์ ในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๑ - ๒๕๔๔ จากสภาพเศรษฐกิจสังคม หรือ บทบาทของธนาคารพาณิชย์ไทยปัจจุบัน ในบทนี้ จะได้ทำการวิเคราะห์บทบาทของธนาคารพาณิชย์ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ธนาคารพาณิชย์กับพัฒนาการทางด้านการเงินของประเทศ

ธนาคารพาณิชย์ในฐานะสถาบันแหล่งกลางในการรวบรวมและกระจายเงินทุน กับพัฒนาการทางเศรษฐกิจของประเทศ

ธนาคารพาณิชย์กับพัฒนาการทางด้านการเงินของประเทศ

บทบาททางด้านการเงินของธนาคารพาณิชย์สอดคล้องกับพัฒนาการทางด้านการเงินของประเทศ เริ่มจากการออกธนาคารบัตรเมื่อประเทศไทยยังไม่มีการใช้ธนบัตรอย่างแพร่หลาย เป็นตัวกลางในการซื้อขายแลกเปลี่ยนเงินตรา และการสร้างเงินเครดิต หรือ ระบบใบเช็ค

การออกธนาคารบัตร

ตั้งแต่ไทยได้ทำสนธิสัญญาทางการค้าและไมตรีกับประเทศตะวันตกต่าง ๆ นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๘๓ เป็นต้นมา เศรษฐกิจไทยได้เปลี่ยนเป็นเศรษฐกิจการเงิน จุดมุ่งหมายของการผลิต กลายเป็นการผลิตเพื่อการส่งออก ดังที่กล่าวไว้แล้วในบทที่ ๑ ในระยะนั้นตราฉบับ พ.ศ. ๒๔๔๕ ระบบการเงินของไทย เป็นระบบมาตรฐานเหรียญเงิน ปริมาณเงินหมุนเวียนในประเทศจึงขึ้นอยู่กับดุลการค้าโดยตรง ปีใดมีสินค้าออกมากกว่าสินค้าเข้า เงินตราก็จะไหลเข้า

ประเทศมาก และปรากฏว่าตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๘๓ เป็นต้นมา การค้าของไทยอยู่ในฐานะเกิน
ดุลตลอด โฉงเงินจึงหมุนเวียนอยู่ในประเทศมาก

ปัญหาทางการเงิน ปัญหาหนึ่งที่รัฐบาลไทยประสบ คือ การขาดเงินบาทสำหรับการ
ค้าขาย เพราะโรงงานมีกำลังการผลิตต่ำ และการชำระสินค้าสินค้าด้วยโลหะเงินก็ไม่
สะดวกและปลอดภัย แม้รัฐบาลจะยอมให้ใช้เงินเหรียญแลกชีกัน และเหรียญสเตอร์ลิงเทิลเมนต์
ในการแลกเปลี่ยน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๐๐ โดยกำหนดใหม่มีค่าแลกเปลี่ยน ๕ บาทต่อ ๓ เหรียญ
ก็ตาม ยิ่งการค้าเจริญยิ่งขึ้น ปริมาณเงินหมุนเวียนก็เป็นที่ต้องการมากขึ้นเป็นลำดับ นอกจากนั้น
กระทรวงต่าง ๆ ยังต้องการเงินในการบริหารงานมากขึ้นทุก ๆ ปี ประกอบกับ เหตุการณ์
ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๑๕ - ๒๔๑๖ แรกก็มีการค้าสูงขึ้น ประชาชนพากันหลอมเหรียญเป็นโลหะ
แท่งส่งไปขายต่างประเทศ ปริมาณเงินจึงขาดแคลนลงไปอีก ปรากฏว่า ในเดือนมกราคม
พ.ศ. ๒๔๓๑ เงินคงพระคลังจำนวนทั้งสิ้น ๔๖,๐๐๐ ซึ่งเศษเป็นเงินบาทเพียง ๘,๓๐๐ ซึ่งเศษ
เท่านั้น

ดังนั้นเมื่อธนาคารของกงและ เซี่ยงไฮ้ เข้ามาดำเนินกิจการในประเทศไทย
ในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๑ จึงได้รับพระบรมราชานุญาตให้ออกธนาคารบัตร ในรูปของ
ตั๋วสัญญาใช้เงิน ค่าประกันโดยธนาคาร ในวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ปีต่อมา เป็นธนาคารบัตร
ชนิดราคา ๕ บาท ๑๐ บาท ๕๐ บาท ๕๐๐ บาท ๑๐๐๐ บาท และ ๑,๐๐๐ บาท การที่
รัฐบาลอนุญาตให้ธนาคารออกธนาคารบัตรได้ก็เพราะ เงินกระดาษจะสามารถอำนวยความสะดวก
ความสะดวกในการค้าขาย และเป็นการช่วยแก้ปัญหาการขาดเงิน อีกทั้งรัฐบาลยังไม่มี
การออกธนบัตรเองอีกด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พจข. ร. ๕ ค. ๑๑.๑/๑ เรื่องประกาศและพระราชบัญญัติเงินกระดาษหลวง
(๒๒ มกราคม ๑๐๘ - ๕ มกราคม ๑๑๑).
๒ เรื่องเดียวกัน ,

ใน พ.ศ. ๒๔๓๓ รัฐบาลไค้สั่งทำธนบัตรจากประเทศเยอรมันเป็นจำนวนรวมถึง ๒๕๐,๐๐๐ ซึ่ง แต่ไม่ได้ออกใช้ เพราะรัฐบาลช้ยกเลิกไ้ในการจำหน่ายและรับแลกธนบัตร พ.ศ. ๒๔๔๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชานุญาตให้ธนาคารชาร์เตอร์ด ออกธนาคารบัตรไ้ คึงปรากฏในหนังสือแจ้งจากสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ มีไปยัง มิสเตอร์ ยอช เกรวิล ราชทูตอังกฤษ ลงวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๔๔๐ ^๒ และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไ้ทรงรับธนาคารบัตรของธนาคารแห่งอินโดจีนฉบับแรก ซึ่งธนาคารทูลเกล้าฯ ถวายก่อนการออกใช้ ตามพระราชกระแส วันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๒ ^๓

อย่างไรก็ตามรัฐบาลไม่สามารถทราบจำนวนธนาคารบัตรที่ออกจำหน่ายและไม่ทราบว่า ธนาคารมีทุนสำรองในการพิมพ์ธนาคารบัตรจำหน่ายเท่าใด

ธนาคารบัตรที่ออกใช้ เป็นที่นิยมเฉพาะในหมู่พ่อค้าชาวตะวันตก และชนชั้นสูงใน กรุงเทพฯ เท่านั้น ปรากฏว่าในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๕ จำนวนธนาคารบัตรมีรวมกันทั้งสิ้น ๔ ล้านบาทเศษ และลดลงเป็น ๓.๓ ล้านบาทในเดือนธันวาคมตกเดียวกัน

ตามความเป็นจริงแล้ว ธนาคารไม่อาจกระจายความนิยมการใช้ธนาคารบัตรไ้มาก ไปกว่านี้ เพราะภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยยังคงมีความเจริญทางเศรษฐกิจที่เหลื่อมล้ำกันอยู่ แม้ใน พ.ศ. ๒๔๖๕ นาย อาร์. เอส. เลอเมย์ (Mr. R.S. Lemay) ที่ปรึกษากระทรวงพาณิชย์ไ้ทำรายงานเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของสหกรณ์ในประเทศไทยและคึงข้อสังเกตว่า ใน

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรื่องเดียวกัน.

^๒ หจข. ร. ๕ ค. ๒๐/๒ เรื่องชาเตอร์แบงก์ชอตแลนด์ใช้ตัวธนบัตร (๑๔ ก.พ. - ๑๕ มี.ค. ร.ศ. ๑๑๖).

^๓ หจข. ร.๕ ค. ๒๐/๓ เรื่องอินโดไชนาแบงก์ (๑๔ - ๒๓ เมษายน ร.ศ. ๑๑๘).

^๔ หจข. ร. ๕ ค. ๑๑.๑/๑ เรื่องประกาศและพระราชบัญญัติเงินกระดาษหลวง

(๒๒ มกราคม ๑๐๘ - ๘ มกราคม ๑๑๑).

บางจังหวัดของไทย เช่น ที่หล่มสักก็ เปรียบรูปร่างยังเป็นแบบดั้งเดิม ใ้การแลกเปลี่ยนสินค้า
เป็นระบบแลกเปลี่ยน ซึ่งทั้งธนาคารยังไม่สำเร็จในต่างจังหวัด การออกธนาคารบัตรใน
ขอบเขตจำกัดจึงนับว่าพอเพียงในขณะนี้

วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๕ รัฐบาลไทยได้ทำธนบัตรที่รัฐบาลจัดพิมพ์เองออกใช้
เป็นธนบัตรชนิดราคา ๕ บาท ๑๐ บาท ๒๐ บาท ๑๐๐ บาท และ ๑,๐๐๐ บาท โดยกำหนดให้
ประธานนำธนบัตร มาแลกเปลี่ยนกับเงินใน กรมธนบัตร กรมศุลกากร พระคลังข้างที่ นับ
เป็นการกระจายธนบัตรรัฐบาลไปทั่วราชอาณาจักร รัฐบาลได้ขอรองให้ธนาคารพาณิชย์ของธนาคาร
บัตรเสีย ธนาคารยินยอมให้ความร่วมมือด้วยดี จากรายงานประจำปีของธนาคารแห่งอินโดจีน
ระบุว่า ใน พ.ศ. ๒๔๔๕ ธนาคารลดจำนวนธนาคารบัตรลงถึง ๒ ใน ๓ ส่วน จำนวนธนาคาร
บัตรของธนาคารนี้ลดลงทุกปี ดังนี้

เดือนมกราคม พ.ศ.	จำนวน (พริ่งส์)
๒๔๔๕	๑,๘๗๗,๐๐๐
๒๔๔๖	๕๑๘,๐๐๐
๒๔๔๗	๓๕๒,๐๐๐
๒๔๔๘	๑๘๘,๐๐๐
๒๔๔๙	๒๘,๐๐๐
๒๔๕๐	๒๓,๐๐๐
๒๔๕๑	๒๓,๐๐๐

ที่มา : MOF. Section 26 D/1 Indochina Bank, Annual Report
1902 -- 1920

พจน. ร. ๖ ก. ๑/๒๓ เรื่องรายงานแผนกสหกรณ์ (๑๘ - ๓๐ กันยายน ๒๔๖๕).
พจน. ร. ๕ ก. ๑๑.๑/๒ เรื่องพระราชบัญญัติธนบัตร (๒๔ มิถุนายน ๑๒๑).

และใน พ.ศ. ๒๔๕๒ ก็ไม่ปรากฏรายงานการออกธนาคารบัตรอีกเลย

การเป็นศูนย์กลางในการซื้อขายแลกเปลี่ยนเงินตรา การซื้อขายแลกเปลี่ยนเงินตรา เป็นกิจกรรมหลักประการหนึ่งที่ทำให้ธนาคารพาณิชย์มีบทบาท และคงจำเป็นการเกี่ยวข้องกับระบบการเงินของประเทศมาตั้งแต่ต้น ในการนี้ธนาคารจะคงจำเป็นการตามเงื่อนไขของมาตรฐานการเงินต่าง ๆ ที่ประเทศไทยดำรงอยู่ ในที่นี้จะทำการศึกษาในระบบมาตรฐานเหรียญเงิน และมาตรฐานทองคำที่ประเทศไทยใช้ในขงระยะเวลา พ.ศ. ๒๔๓๑ - ๒๔๘๔

การเป็นศูนย์กลางในการซื้อขายแลกเปลี่ยนเงินตรา หมายถึงเป็นศูนย์กลางในการซื้อขายเงินตราต่างประเทศระหว่างรัฐบาลกับธนาคารพาณิชย์ และพ่อค้าส่งออกหรือพ่อค้าที่ซื้อสินค้าเข้า หรือประชาชนทั่วไปอาจกระทำได้โดย

๑. การซื้อขายเงินตราต่างประเทศตามขบวนการชำระเงินเพื่อการชำระระหว่างประเทศ แบ่งออกเป็น ๒ ประการ คือ

ก. ธนาคารพาณิชย์จะขายเงินตราต่างประเทศ (อาจเป็นโลหะมีค่า หรือเงินปอนด์สเตอร์ลิง หรือเงินตราของประเทศคู่ค้า) ให้แก่รัฐบาลเมื่อสินค้าออกมีมูลค่ามากกว่าสินค้าเข้า เพื่อที่จะรับเอาเงินบาทไปจ่ายให้พ่อค้าส่งออกซึ่งได้รับตัวเงินจากต่างประเทศเป็นเงินปอนด์สเตอร์ลิง

มาตรฐานทั้ง ๒ นับเป็นระบบการเงินมาตราโลหะ (Metallic Standard) หน่วยเงินตราของประเทศจะต้องกำหนดค่าขึ้นเป็นน้ำหนักของโลหะมีค่า เช่นใน พ.ศ. ๒๔๕๑ ประเทศไทยกำหนดให้เงิน ๑ บาท มีค่าเท่ากับทองคำบริสุทธิ์หนัก ๕๕.๘ เชนติกรัม และรัฐบาลยอมให้โลหะที่นำมาเทียบค่าให้เอาออกได้โดยเสรี .

๑. ธนาคารพาณิชย์จะซื้อเงินปอนด์สเตอร์ลิงจากรัฐบาล เมื่อสินค้าเข้ามีมูลค่ามากกว่าสินค้าออก เพื่อนำเงินตราต่างประเทศไปขายเงินตราสินค้าแทนผู้ส่งสินค้าเข้า ในแกผู้ส่งสินค้า ณ ต่างประเทศ

๒. การซื้อขายเงินตราต่างประเทศเพื่อเก็งกำไร จากการปรับอัตราแลกเปลี่ยนของรัฐบาล ซึ่งอาจกระทำได้โดยเอกชน หรือธนาคารพาณิชย์เอง^๒

ภายใต้มาตรฐานเหรียญเงิน และมาตรฐานทองคำรัฐบาลมีหน้าที่จัดหาธนบัตรและเหรียญกษาปณ์ให้พอเพียงกับความต้องการโดยไม่ต้องควบคุมปริมาณเงิน เพราะชุดการค้าจะปรับปริมาณเงินในประเทศโดยอัตโนมัติ รัฐบาลจะได้อำไรในการจัดทำเงิน เช่น

พ.ศ. ๒๔๑๓ กรมกษาปณ์สิทธิการได้อำไรในการจัดทำเงิน ๑๑๘๗ ชั่ง ๖ บาท ๖๐ สลึง จากต้นทุนเงิน ๒๓,๐๘๗ ชั่ง^๓ นับเป็นกำไรประมาณ ร้อยละ ๒

พ.ศ. ๒๔๔๒ รัฐบาลได้อำไรจากการทำเหรียญ จากเงินเหรียญเม็กซิกัน ร้อยละ ๕

พ.ศ. ๒๔๕๐ เสนาบดีกระทรวงการคลังคาดว่า จะได้อำไรจากการพิมพ์ธนบัตร ซึ่งจะออกใช้ในปี พ.ศ. ๒๔๕๑ จำนวน ๑๐ ล้านบาท ร้อยละ ๕๐ ซึ่งให้กำไร "ประจักษ์เป็นเงินมาใจ"^๔

^๑ หจข. ร. ๖ ค. ๑/๒ รายงานนายวิลเลียมสัน ว่าด้วยเรื่องเงิน (๒๗ มกราคม ๑๘๒๐) .

^๒ หจข. ร. ๗ ค. ๑๒/๗ เรื่องฐานะการเงิน ตอนตั้งคณะกรรมการพิจารณาอัตราแลกเปลี่ยน พ.ศ. ๒๔๓๔ .

^๓ หจข. ร. ๕ ค. ๑๑.๑/๑ เรื่องประกาศและพระราชบัญญัติเงินกระดาษหลวง .

^๔ หจข. ร. ๕ ค. ๒๒/๑๕ เรื่องอัตราเงินและทอง (๑๘ สิงหาคม ๑๒๕ - ๑๕ กุมภาพันธ์ ๑๒๖) .

จะเห็นได้ว่าปริมาณเงินตราต่างประเทศที่ธนาคารพาณิชย์ นำมาขายให้แก่รัฐบาล มีอัตราสูงขึ้นทุกปี ตามปริมาณการค้า ที่เกินดุลตลอดมา เช่น

พ.ศ. ๒๔๓๑ มีสเตอร์ สมิท (Mr. Smith) เดเยนต์ธนาคารของกงแอนด์ เชียงไฮ้ แจ้งความจำนงว่า ธนาคารการค้าเป็นกิจการ ธนาคารจำเป็นต้องแลกเปลี่ยนเงินจากรัฐบาลประมาณเดือนละ ๓,๐๐๐ ซึ่งเศษ คือ ประมาณปีละ ๓๖,๐๐๐ ซึ่ง หรือ ๒๔๘,๐๐๐ บาท นับเป็น ร้อยละ ๕.๗ ของเงินคงพระคลังในนั้น ซึ่งมีจำนวน ๕,๐๑๖,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๔๕๑ ธนาคารพาณิชย์แลกเปลี่ยนเงินจากรัฐบาลเป็นจำนวน ๑๔,๖๗๖,๗๐๒ บาท นับเป็น ร้อยละ ๘.๗ ของจำนวนธนบัตรที่ออกใช้ในปีนั้น คือ เป็นจำนวน ๑๖,๘๓๖,๘๒๐ บาท

และในปี พ.ศ. ๒๔๖๑ ธนาคารพาณิชย์ขอแลกเปลี่ยนเงินเป็นมูลค่าถึง ๓๑ ล้านบาท นับเป็น ร้อยละ ๒.๗ ของจำนวนธนบัตรที่ออกใช้ จำนวน ๑๑๓,๗๖๖,๕๕๕ บาท

การแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศให้ประโยชน์แก่ธนาคารพาณิชย์ เพราะรัฐบาลจะกำหนดอัตราขาย อัตราซื้อ และราคาอัตราโรงกษาปณ์ ธนาคารพาณิชย์จะได้กำไรจากขายโทพล่า นอกเหนือไปจากจำนวนเงินที่ได้จากการซื้อตั๋วสัญญาจ่ายเงิน เช่น ใน พ.ศ. ๒๔๔๘ กระทรวงการคลังมีนโยบายที่จะขึ้นราคาเงินบาท ซึ่งรัฐบาลขายให้ธนาคารในอัตรา ๑๕ บาท ต่อ ๑ ปอนด์ ได้คาดการณ์ว่า หากรัฐบาลประกาศอัตราแลกเปลี่ยน ๑๔ บาท ต่อ ๑ ปอนด์ ธนาคารจะนำไปขายต่อในอัตรา ๑๓.๗๕ บาท ต่อ ๑ ปอนด์ ถ้าเป็นเช่นนั้น จำนวนเงินที่

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ร. ๖ ค. ๘/๑ เรื่องพิมพ์งบประมาณรายไครายจ่ายของรัฐบาล

(๕ - ๑๖ พ.ย. ๒๔๕๓).

๒ เรื่องเดียวกัน .

๓ Statistical Year Book of The Kingdom of Siam B.E. 2477 .

๔ พ.ศ. ร. ๖ ค. ๘/๑ เรื่องพิมพ์งบประมาณรายไครายจ่ายของรัฐบาล

๕ Statistical Year Book of The Kingdom of Siam B.E. ๒๔๗๗

ธนาคารเพื่อความจำนองขอแลกจากรัฐบาล เพื่อซื้อข้าวจากโรงสีเป็นจำนวน ๑,๕๐๐,๐๐๐.—บาท
ธนาคารจะไถ่กำไรถึง ๒๗,๐๐๐ บาท

เพื่อออกการแข่งขันในทางการซื้อขายเงินตราต่างประเทศ ระหว่างธนาคารพาณิชย์
ด้วยกัน ธนาคารพาณิชย์ใหญ่ ๔ แห่ง คือ บริษัทแบงก์สยามกัมมาจลา ธนาคารฮ่องกงและ
เซี่ยงไฮ้ ธนาคารชาร์เตอร์ และธนาคารแห่งอินโดจีน ไก่กำหนดข้อตกลงเกี่ยวกับอัตรา
แลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ โดยกำหนดของวางระหว่างอัตราซื้อและอัตราขาย ข้อตกลง
นั้นนอกจากจะเป็นการลดการแข่งขันระหว่างธนาคารแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบของ
ธนาคารพาณิชย์ ในการที่จะจรรโลงเสถียรภาพของระบบธนาคารของประเทศใหม่เสถียรภาพ
โดยที่รัฐบาลไม่ได้เป็นผู้ควบคุม

อย่างไรก็ตามปรากฏว่าของวางระหว่างอัตราซื้อและอัตราขายที่ธนาคารพาณิชย์
ทั้ง ๔ กำหนดกว้างมากเกินไป เปิดโอกาสให้ธนาคารที่ไม่ได้เข้าร่วมข้อตกลง คือ ธนาคาร
จีนได้รับผลประโยชน์มากกว่า เพราะสามารถเสนอราคาได้ถูกกว่า ในเดือนพฤษภาคม
พ.ศ. ๒๔๕๕ บริษัทแบงก์สยามกัมมาจลาจึงขอออกจากข้อตกลง โดยให้เหตุผลว่า อัตราที่
กำหนดนั้น ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ได้กำหนดโดยมิได้พิจารณาจากสภาพธุรกิจในเมือง
เพราะธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ และธนาคารชาร์เตอร์ ดำเนินกิจการค้าโลหะเงินที่
ฮ่องกงด้วย จึงไม่สนใจการค้าเงินตราต่างประเทศ ในขณะที่บริษัทแบงก์สยามกัมมาจลา
ดำเนินงานเฉพาะในเมือง และกรุงเทพฯก็เป็นตลาดค้าเงินตราที่^๒ นาย อี. คัมเบิดยู
เทาน์ค (E.W. Tawney) ผู้จัดการธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ ได้ยื่นหนังสือถึง
นายวิลเลียมสัน (Williamson) ที่ปรึกษาทางการเงิน ยืนยันวัตถุประสงค์ของข้อตกลงที่ว่า

๑. ร. ศ. ๒๖/๑๕ เรื่องอัตราเงินและทอง.

๒. MOF, Section 26 E/7, letter from Mr. A. Willeke to Mr. Florio

dd. May 6, 1915

จะวางรากฐานธุรกิจการค้าเงินในประเทให้อยู่ในระบบที่ดี ถ้าบริษัทแบงก์สยามกัมมาจล ออกจาก
 ขอตกลง และเสนอราคาแข่งขันกับธนาคารจีน อาจทำให้ระบบการธนาคารพาณิชย์นั้นเปลี่ยนดังเช่น
 วิกฤตการณ์ พ.ศ. ๒๔๕๖ เขาได้เตือนบริษัทแบงก์สยามกัมมาจลว่า ธนาคารอีก ๓ ธนาคารที่เหลือ
 หากประสงค์จะแข่งขันกับบริษัทแบงก์สยามกัมมาจลแล้ว ก็สามารถจะตั้งราคาลงจนกระทั่งบริษัทแบงก์
 สยามกัมมาจลไม่อาจดำเนินกิจการได้ก็ได้ เพราะธนาคารทั้ง ๓ แห่งก็มีกิจการในประเทศอื่น ๆ
 ที่มั่นคงพอที่จะจุนเจือสาขาในประเทศไทยได้ ในที่สุดธนาคารทั้ง ๔ จึงสามารถตกลงลดของ
 วางระหว่างอัตราซื้อ - ขาย ลงเป็น ๑.๕ เหรียญ

ในภาวะการณ์ปกติ การดำเนินการค้าขายเงินตราต่างประเทศจะเป็นไปตามระบบข้างต้น
 แต่เมื่อเกิดปัญหาทางการเงิน ซึ่งสื่อให้เห็นว่ารัฐบาลมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงระบบแลกเปลี่ยน
 หรือ ปรับค่าเงินบาท และอัตราแลกเปลี่ยนแล้วจะมีปัญหาการเก็งกำไร ซึ่งให้โทษแก่ระบบการเงิน
 ส่วนรวม เป็นปัญหาสำหรับรัฐบาลและธนาคารพาณิชย์มาก ตัวอย่างเช่น วิกฤตการณ์ทางการเงิน
 พ.ศ. ๒๔๗๔ อันมีผลสืบเนื่องมาจากการออกกฎหมายทองคำของอังกฤษในคืนกันยายนที่นั้น
 ประชาชนต่างก็ถอนเงินฝากจากธนาคารพาณิชย์ นำไปซื้อเงินตราต่างประเทศเพื่อเก็งกำไร มีผล
 ให้ธนาคารขาดแคลนเงินบาทอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะธนาคารยุโรปซึ่งต่างก็ส่งเงินผลประโยชน์
 เขาสู่สำนักงานใหญ่ของตน ถึงกระนั้นแม้ธนาคารก็ยังไม่ยอมนำทองไปแลกเปลี่ยนบาทจากรัฐบาล
 เพราะเกรงว่ารัฐบาลจะลดค่าเงินบาท ธนาคารสยามกัมมาจลซึ่งเป็นธนาคารไทยเองก็เก็งกำไร
 โดยซื้อเงินปอนด์ เทอร์ลิงไว้เป็นจำนวนมาก ธนาคารเองได้ตั้งตงตั้ง เอกการขอเบิกเงินเกินบัญชี

MOF, Section 26 E/7, Letter from Mr. E.W. Towned to Mr. Williamson
 dd. May 22, 1915.

MOF, Section 26 E/7 Proposed Withdrawal from Agreement with
 Exchange Banks for Working of Exchange Business 1915 - 1916.

^๓ หจข. ร. ๗ ค. ๑๔/๒ รายงานเสนาบดีสภาที่ ๓๘/๒๔๗๔ ๒๓ ธันวาคม ๒๔๗๔ .

^๔ หจข. ร. ๗ ค. ๑๔/๒ รายงานเสนาบดีสภาที่ ๓๗/๒๔๗๔ ๑๕ ตุลาคม ๒๔๗๔ .

ว่ามีมูลค่าเกินกว่าความจำเป็นในการซื้อสินค้าเข้า และเงินที่ถอนจากธนาคารก็ไม่ไถ่เข้าไปเพื่อประโยชน์ในการส่งสินค้าออก ประชาชนพากันมาถอนเงินฝากอย่างมากมาย ปรากฏว่า จำนวนเงินในธนาคาร ณ วันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๔ มีจำนวน ๑๐,๓๖๕,๐๐๐.- บาท โคลดกลงเหลือ ๔,๔๘๐,๐๐๐.- บาท ในวันที่ ๕ เดือนต่อมา ธนาคารได้ขอให้รัฐบาลช่วยเหลือโดยลดพระราชบัญญัติห้ามซื้อขายเงินตราต่างประเทศเพื่อเก็งกำไรและตรวจตราให้ส่งเงินออกจากประเทศ เพื่อกิจการค่าเท่านั้น

กรณีนี้แสดงให้เห็นว่าการเก็งกำไรอาจดำเนินการได้โดยธนาคารพาณิชย์ หรือไม่ก็เป็นการเก็งกำไรของประชาชนโดยผ่านกลไกของธนาคารพาณิชย์

การสร้างเงินเครดิต

ธนาคารพาณิชย์สามารถสร้างเงินเครดิตได้โดยการรับฝากเงินฝากกระแสรายวัน เงินฝากชนิดนี้มีสภาพคล่องกว่าเงินฝากชนิดอื่น ๆ ผู้ฝากสามารถถอนเป็นเงินสดได้เมื่อต้องการ และมีสิทธิใช้เช็คเพื่อสั่งให้ธนาคารที่ตนมีบัญชีเงินฝากจ่ายให้ผู้ถือตามจำนวนที่ระบุไว้ในเช็คนั้น การใช้เช็คมีมาตั้งแต่ระยะแรกเริ่มของการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย เนื่องจากบัญชีเงินฝากกระแสรายวันมีสภาพคล่องมาก จึงสามารถนับจำนวนเงินฝากในบัญชีนี้เป็นปริมาณเงินของประเทศได้

ความนิยมในการใช้เช็คในระยะแรก ๆ มีน้อย แรกคอย ๆ ขยายความนิยมออกไปมากขึ้น และแพร่หลายไปตามการขยายตัวของธุรกิจ ดังจะเห็นได้จากปริมาณเงินฝากกระแสรายวันใน พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๘ มีอัตราเพิ่มดังนี้

^๑ หจข. ร. ๗ ค. ๑๔/๒ รายงานเสนาบดีสภาที่ ๓๘/๒๔๗๔ ๑๕ ตุลาคม ๒๔๗๔ .

^๒ หจข. ร. ๗ ค. ๑๔/๒ รายงานเสนาบดีสภาที่ ๓๘/๒๔๗๔ ๒๓ ตุลาคม ๒๔๗๔ .

^๓ เรื่องเดียวกัน .

ปี พ.ศ.	อัตราเพิ่ม(ร้อยละ ให้ พ.ศ. ๒๔๘๑ เป็นฐาน) *
๒๔๘๑	-
๒๔๘๒	๑๑.๘
๒๔๘๓	๒๗
๒๔๘๔	๕๓
๒๔๘๕	๘๘
๒๔๘๖	๑๕๔
๒๔๘๗	๓๕๐
๒๔๘๘	๕๘๘

* ค่าแหว่งจากปริมาณเงินฝากกระแสรายวันของธนาคาร ซึ่งไต่ระดับไว้แล้วในบทที่ ๓

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ รัฐบาลใช้วิธีควบคุมปริมาณเงินเพื่อแก้ปัญหาเงินเพื่อมาตรการหนึ่ง คือ ส่งเสริมการใช้เช็ค พุทธศักราช ๒๔๘๗ ในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๘๗ ถึงที่ใดกล่าวไว้แล้วในบทที่ ๒ พระราชกำหนดนี้มีผลปฏิบัติในระยะเวลานั้น เพราะสภาพไม่อนุมัติให้เป็นพระราชบัญญัติ

ธนาคารพาณิชย์ในฐานะสถาบันแหล่งกลางในการรวบรวมและกระจายเงินทุนกับพัฒนาการทาง เศรษฐกิจ

เนื่องจากข้อมูลและสถิติเกี่ยวกับธนาคารพาณิชย์ ก่อนการจัดตั้งธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๔๘๕ กระจุกกระจายไม่ครบถ้วน จึงไม่อาจนำตัวเลขที่แท้จริงของธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบมาวิเคราะห์ได้ จึงใช้วิธีสุ่มตัวอย่างของธนาคารเคียวในปีต่าง ๆ เท่าที่จะหาได้ ส่วนสถิติของปี พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๘ เป็นข้อมูลที่รวบรวมไว้ที่ธนาคารแห่งประเทศไทย .

ธุรกิจของธนาคารพาณิชย์คือการค้าเงิน ธนาคารพาณิชย์ต้องแสวงหาเงินมาเพื่อลงทุนหาผลประโยชน์และบริการลูกค้าตามความต้องการของตลาดเพื่อพัฒนาธุรกิจในด้านต่าง ๆ แหล่งเงินที่ธนาคารพาณิชย์จะได้อาจได้มา คือ เงินทุนของผู้ถือหุ้น เงินฝากของประชาชน และเงินกู้ที่ธนาคารได้รับจากสถาบันการเงินต่าง ๆ และอื่น ๆ แหล่งเงินทุนที่ธนาคารจะได้รับ เงินฝากเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด

สำหรับการใช้เงินทุนที่รวบรวมได้ ธนาคารจะนำไปให้ลูกค้ากู้ยืมและซื้อลด ลงทุนในหลักทรัพย์รัฐบาล หรือหลักทรัพย์อื่น ๆ

เนื่องจากเงินทุนที่ธนาคารพาณิชย์นำมาให้กู้ยืม ซื้อลด เพื่อขยายเกร็ดคิดและสนับสนุนธุรกิจการค้า มาจากประชาชนเป็นส่วนใหญ่ ธนาคารจึงต้องรับผิดชอบสังคมโดยรวมในการที่จะสร้างความปลอดภัยให้แก่ผู้ฝาก และอำนวยความสะดวกแก่เศรษฐกิจส่วนรวม จึงมุ่งวิเคราะห์ความสามารถในการระดมเงินออม การให้กู้ยืมการค้ำรองเงินฝากสำรองและรักษาสภาพคล่อง ตลอดจนพิจารณาลักษณะของการกระจายทุนของธนาคารพาณิชย์ระบบ

ในปี พ.ศ. ๒๔๓๑ งบดุลของธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ แสดงให้เห็นว่าธนาคารมีสภาพคล่องในการจ่ายคืนเงินฝากสูง โดยมีอัตราเงินฝากสูงกว่าเงินฝาก เป็นเพราะประชาชนยังไม่คุ้นเคยกับธนาคารซึ่งเพิ่งตั้งขึ้น เงินฝากส่วนใหญ่เป็นเงินฝากที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถาม ซึ่งจะอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ฝากในกิจการค้า ในปี พ.ศ. ๒๔๔๒ ธนาคารมีเงินฝากทั้งสิ้น ๑๕ ล้านบาท ซึ่งให้ดอกเบี้ยเงินฝาก ร้อยละ ๔.๕ แต่ธนาคารให้กู้ยืมเพียง ๕ ล้านบาทเท่านั้น อีก ๑๐ ล้านบาท ใต้ออกออกไปลงทุนนอกประเทศ

เมื่อกิจการธนาคารได้เผยแพร่ยิ่งขึ้น พ.ศ. ๒๔๔๕ บริษัทแบงก์สยามกัมมาจลทุนจำกัด เปิดดำเนินการ เงินฝากประจำที่ธนาคารยังคงมีอัตราต่ำกว่าเงินฝากกระแสรายวัน

๑ โปรคองบดุลในบทที่ ๑

๒ หจข. ร. ๖ ก. ๑๐/๗

๓ ธนาคารไทยพาณิชย์จำกัด, บริษัทแบงก์สยามกัมมาจลทุนจำกัด..., (อนุสรณ์ ๒๐ ปี

พ.ศ. ๒๔๕๕)

เพราะกิจการค้าและอุตสาหกรรมของไทยไถ่ขยายกิจการมากขึ้น ซึ่งเห็นได้จากบัญชีดูหนึ่ง
- เจ้าหนี้ ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน - ๓๑ มีนาคม ๒๔๔๕ แสดงวาทารใหญ่ยืมและเงินเบิกเกิน
บัญชีมีอัตราส่วนสูงกว่า การฝากกระแสรายวัน และเงินฝากประจำทั้งหมด ทำให้ธนาคารได้
กำไรในการเปิดกิจการขณะนั้น

เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๕ ธนาคารสยามกัมมาจล ได้เปิดแผนกรับฝากเงิน
ออมทรัพย์ (Saving Department) เพื่อระดมเงินฝากรายย่อย รับฝากเงินตั้งแต่ ๓ บาท
ขึ้นไปจนถึง ๓,๐๐๐.- บาท โดยให้ดอกเบี้ย ร้อยละ ๓ ต่อปี แต่ธนาคารได้ปิดการรับฝากเงิน
แผนกนี้ เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ เพราะไม่ต้องการแข่งขันกับกิจการธนาคารออมสินของ
รัฐบาลซึ่งเริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ บริษัทแบงก์สยามกัมมาจลไถ่ขยายทุนจาก ๓ ล้านบาท เป็น
๓ ล้าน ๓ แสนบาท เงินฝากทุกชนิดของธนาคารเป็นจำนวน ๒,๘๑๑,๔๔๓.๕๑ บาท เงินสำรอง
มีจำนวน ๔๒,๕๑๓.๘๓ บาท เท่ากับอัตราส่วน ๑๕๘ : ๑ อันเป็นอัตราส่วนที่น้อยมากในการ
สำรองเงินฝาก

อย่างไรก็ดี การออมเงินของประชาชนทั้งประเทศไม่อยู่ในลักษณะของการฝากและการ
ออมทรัพย์ที่ดี เพื่อที่จะสะสมทุนให้เป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจ การออมส่วนใหญ่ เป็นไปในรูป
การซื้อเครื่องประดับมีค่า หรือเก็บเงินไว้ ซึ่งไม่เป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจส่วนรวม ประกอบ
กับกิจการธนาคาร หรือสถาบันการเงินอื่น ๆ ที่จะทำหน้าที่ในการระดมเงินออมมีไม่พอเพียง และ

MOF. Section 26 E/5, Siam Commercial Bank : Saving Branch
Closed 1914

ธนาคารไทยพาณิชย์จำกัด, บริษัทแบงก์สยามกัมมาจล ..., (อนุสรณ์ ๒๐ ปี)

รวมกันอยู่ในกรุงเทพฯ หรือเมืองใหญ่บางเมือง

ในช่วง พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๘ การเจริญเติบโตของเงินฝาก มีดังนี้

พ.ศ.	เงินฝาก(ล้านบาท)	อัตราการเพิ่ม(%) [*]	จำนวนสำนักงาน	เงินฝาก : ๑ สำนักงาน(ล้านบาท) ^{**}
๒๔๘๑	๕๕,๕๘๕	-	๑๓	๔,๒๗๐.๖๕
๒๔๘๒	๖๔,๘๔๑	๘.๑๗	๑๔	๔,๖๓๑.๕๐
๒๔๘๓	๗๖,๗๒๐	๒๑.๓๒	๑๕	๕,๑๑๔.๐๐
๒๔๘๔	๗๖,๐๕๖	๒๖.๘๘	๑๖	๖,๓๓๘.๐๐
๒๔๘๕	๘๗,๕๑๕	๖๓.๓๖	๑๖	๖,๑๑๕.๙๓
๒๔๘๖	๑๒๗,๖๓๐	๑๑๒.๕๕	๑๘	๗,๐๙๒.๓๓
๒๔๘๗	๒๑๑,๘๑๗	๒๕๖.๘๕	๒๒	๙,๖๒๗.๕๐
๒๔๘๘	๓๒๓,๗๕๕	๕๔๐.๑๒	๒๕	๑๒,๙๕๑.๘๐

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย * กำหนดโดยกำหนดให้ พ.ศ. ๒๔๘๑ เป็นฐาน ...ผู้เขียน
** กำหนดโดยผู้เขียน

จะเห็นว่าเงินฝากของธนาคารพาณิชย์สูงขึ้นเรื่อย ๆ ทุกปี ใน พ.ศ. ๒๔๘๘ สูงขึ้นกว่าปี ๒๔๘๑ ถึง ร้อยละ ๕๕๐ หรือสามารถระดมเงินฝากได้ ๑๒,๕๕๕,๘๐๐.- บาท เหตุผลประการหนึ่งอาจเป็นเพราะปริมาณเงินหมุนเวียนมีมากขึ้น เนื่องจากสภาวะเงินเฟ้อ เนื่องจากมีผู้ฝากเงินมากขึ้น ธนาคารย่อมต้องมีภาระผูกพันที่จะต้องจ่ายเงินคืนแก่ผู้ฝากเมื่อเรียกหรือ เมื่อถึงกำหนดเวลาเพื่อคุ้มครองเงินฝากของผู้ฝากเงินใหม่ตลอดทั้งรัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติควบคุมธนาคารพาณิชย์ พุทธศักราช ๒๔๘๐ ให้ธนาคารพาณิชย์วางเงินสดหรือหลักทรัพย์ที่ได้อนุมัติเป็นทางการกับกระทรวงการคลังให้เป็นสัดส่วนกับเงินกองทุน

ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๘ ธนาคารรักษาสภาพคล่อง และค่างเงินฝักสำรอง
ไว้ ดังนี้

พ.ศ.	สำรอง(พันบาท)	สำรอง : เงินฝัก	สินทรัพย์สภาพคล่อง	สินทรัพย์สภาพคล่อง : เงินฝัก
๒๔๘๑			๑๒,๘๘๖	๑ : ๔
๒๔๘๒			๑๒,๒๓๒	๑ : ๕
๒๔๘๓			๑๓,๐๑๘	๑ : ๖
๒๔๘๔			๕,๕๔๕	๑ : ๑๔
๒๔๘๕	๒,๔๓๓	๑ : ๒	๓๘,๔๗๑	๑ : ๓
๒๔๘๖	๒,๘๔๘	๑ : ๕	๕๙,๕๓๑	๑ : ๒
๒๔๘๗	๓,๒๕๓	๑ : ๗	๘๗,๐๖๒	๑ : ๒
๒๔๘๘	๓,๕๓๘	๑ : ๘	๘๕,๓๘๔	๑ : ๗

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย * คำนวณโดยผู้เขียน

จะเห็นได้ว่าในปี ๒๔๘๔ ธนาคารได้รักษาสินทรัพย์สภาพคล่องไว้เป็นอัตราส่วน
๑ : ๑๔ ของเงินฝัก ซึ่งสินทรัพย์สภาพคล่องไม่รวมถึงหุ้น และพันธบัตรรัฐบาล ซึ่งการเพิ่ม
ขึ้นอย่างรวดเร็วของเงินฝักในภาวะเงินเฟ้อ เปิดโอกาสให้ขยายเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นได้มาก ปี ๒๔๘๖

สินทรัพย์สภาพคล่องในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๔ พิจารณาจากทองคำและเงินแท่งใน
ราชอาณาจักรไทย, ธนบัตรและเงินตราต่างประเทศ ธนบัตรรัฐบาลไทย เงินบาทและเหรียญเล็ก
ของรัฐบาลไทย

สินทรัพย์สภาพคล่อง พ.ศ. ๒๔๘๕ - ๒๔๘๘ พิจารณาจาก ทอง ธนบัตรและเหรียญ
ปลีกของรัฐบาลไทย เงินฝักในธนาคารแห่งประเทศไทย และในธนาคารอื่น ๆ

ธนาคารสามารถรักษาสภาพคล่องไว้ประมาณ ร้อยละ ๕๐ ของเงินฝาก เพื่อให้เงินฝาก
ของประชาชนปลอดภัยมากขึ้น

สำหรับการให้เงินกู้ยืมและเงินรูดอก ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๘ มีดังนี้

พ.ศ.	เงินกู้ยืม (พันบาท)	เงินรูดอก	อัตราดอกเบี้ย* (%)	เงินกู้ : ๑ (พันบาท)	เงินกู้ : เงินฝาก**
๒๔๘๑	๒๘,๔๓๒,๐๐๐	-	-	๒,๑๘๗.๐๗	๑ : ๒.๑
๒๔๘๒	๑๐,๐๕๗,๐๐๐	๖๔.๖๒	๖๔.๖๒	๗๑๘.๓๕	๑ : ๖.๔
๒๔๘๓	๓๗,๒๑๑,๐๐๐	๓๐,๘๗	๓๐,๘๗	๒,๔๘๐.๗๓	๑ : ๑.๘
๒๔๘๔	๓๕,๖๐๐,๐๐๐	๓๕.๒๗	๓๕.๒๗	๓,๓๐๐.๐๐	๑ : ๑.๘
๒๔๘๕	๔๗,๘๒๒,๐๐๐	๖๘.๑๘	๖๘.๑๘	๒,๕๘๘.๓๗	๑ : ๒
๒๔๘๖	๕๑,๕๘๕,๐๐๐	๘๒.๘๕	๘๒.๘๕	๔,๘๕๘.๒๗	๑ : ๒.๕
๒๔๘๗	๕๑,๐๖๒,๐๐๐	๒๐๐.๒๗	๒๐๐.๒๗	๔,๑๓๕.๑๘	๑ : ๒.๓
๒๔๘๘	๓๘,๔๐๐,๐๐๐	๓๕.๐๕	๓๕.๐๕	๑,๕๓๖.๐๐	๑ : ๘.๔

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

* กำหนดโดยกำหนดให้ พ.ศ. ๒๔๘๑ เป็นปีฐาน ... ผู้เขียน

** กำหนดโดยผู้เขียน

ในปี ๒๔๘๑ ธนาคารระดมเงินฝากและปล่อยเงินกู้ในอัตรา ๑ : ๒.๑ หรือ
๒,๑๘๗.๐๗ บาทต่อ ๑ ล้านบาท การปล่อยเงินกู้ลดลงใน พ.ศ. ๒๔๘๒ แยกด้วยเพิ่มขึ้นใน
พ.ศ. ๒๔๘๓ เนื่องจากสงครามโลกเกิดขึ้นในยุโรป ประเทศไทยสามารถส่งชาวออกไปขาย
นอกประเทศได้มากขึ้น การให้เงินกู้ยืมและรูดอกจึงเพิ่มมากขึ้น อัตราเงินกู้ยืมรวมทั้งเงิน
รูดอกจึงสูงกว่าปี ๒๔๘๑ มีอัตราส่วนต่อเงินฝากเพียง ๑ : ๑.๘ ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๔
- ๒๔๘๗ การเก็งกำไรของพ่อค้าที่จะกักตุนสินค้าในภาวะสงคราม และภาวะเงินเฟ้อ -
เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้จำนวนเงินฝาก เงินสละสำรอง รวมทั้งการให้กู้ยืมของธนาคาร

สูงขึ้น เมื่อสิ้นสุดสงครามใน พ.ศ. ๒๔๘๘ ธนาคารพาณิชย์ลดอัตราเงินให้กู้ยืมลงอย่างรวดเร็ว

เมื่อพิจารณาการปล่อยเงินกู้ในลักษณะของการกระจายทรัพย์สินยากจะเห็นได้ว่า เงินทุนของธนาคารพาณิชย์ที่หามาได้ รวมตัวอยู่ในกรุงเทพฯ เป็นส่วนใหญ่ นอกจากกรุงเทพฯ แล้ว จังหวัดอื่น ๆ นอกจากจังหวัดที่ธนาคารไปตั้งสาขายังขาดแคลนแหล่งเงินทุน ธนาคารพาณิชย์ในระยะที่ทำการศึกษายังมีบทบาทในการเป็นแหล่งเงินทุนน้อย ในปี พ.ศ. ๒๔๖๕ เกษตรกรในจังหวัดต่าง ๆ ตกอยู่ในภาวะการเป็นหนี้สินกับผู้ใหญ่มีเอกชน หลายรายคงสูญเสียกรรมสิทธิ์ที่ดินเพราะการจำนอง แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรต้องการแหล่งเงินทุน แต่ไม่มีสถาบันการเงินใดทำหน้าที่ที่ ธนาคารพาณิชย์ขาดความรู้เกี่ยวกับประชาชนในภูมิภาคต่าง ๆ และไม่อาจให้กู้ยืมแก่เกษตรกรที่ธนาคารเห็นว่ามีความเสี่ยงสูง

แม้กระทั่ง พ.ศ. ๒๔๗๕ เมื่อ นายคาร์ล ซี. ซิมเมอร์แมน ได้ทำการสำรวจเศรษฐกิจไทยในชนบท เขาพบว่า ครอบครัวคนไทยมีหนี้สินทั้งสิ้น คือ ภาคกลาง ร้อยละ ๔๘ ภาคเหนือ ร้อยละ ๑๘ ภาคใต้ ร้อยละ ๑๘ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ ๑๑ เขายังสำรวจพบต่อไปว่าแหล่งเงินทุนของประชาชนในภาคต่าง ๆ ส่วนใหญ่คือ เพื่อนบ้าน พ่อค้าขายยชาวจีน พ่อค้าชาวจีน คนหีบคี้ มีบางส่วนในภาคเหนือเท่านั้นที่กู้เงินรายใหญ่ไม่ก็รายกับบริษัทเบงกอลสยามกัมมาจล^๑ แสดงให้เห็นว่าบทบาทในการกระจายเงินทุนของธนาคารพาณิชย์ไปยังภูมิภาคต่าง ๆ มีอยู่น้อยมาก

การกระจายทุนตามสาขาเศรษฐกิจนั้น จะเห็นได้ว่าสาขาเศรษฐกิจที่ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยให้การสนับสนุน คือ การค้า มากกว่าจะทำธุรกิจกับเอกชน หรือ เกษตรกรรายย่อย การกระจายทุนจึงอยู่ในลักษณะรวมตัวอยู่เฉพาะสาขาเศรษฐกิจมาก

^๑ หจข. ร. ๕ ก. ๑/๖๓ เรื่อง รายงานแผนกสหกรณ์ (๑๕ - ๓๐ กันยายน ๒๔๖๕)

^๒ Carl C. Zimmerman, The Siam Rural Economic Survey 1930 - 3,

p. 201 .

^๓ Ibid., p. 207 .

ธนาคารพาณิชย์ในระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๑ - ๒๔๔๔ เป็นแหล่งระดมทุนสามารถ
 เพิ่มปริมาณเงินฝากและเงินกู้สูงขึ้นทุกปี แต่ไม่มากพอเพียงเมื่อเทียบกับจำนวนประชากร ใน
 พ.ศ. ๒๔๔๔ ธนาคารสามารถระดมเงินฝากจากประชาชนโดยเฉลี่ยคนละ ๒๑.๕๕ บาท และ
 เงินกู้ยืมคนละ ๒.๕๖ บาท ซึ่งยังมีลักษณะรวมตัวทั้งทางภูมิภาคและสาขาเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม
 ก็ตามเมื่อพิจารณาบทบาทของธนาคารพาณิชย์ต่อภูมิภาค และสาขาเศรษฐกิจที่ธนาคารพาณิชย์
 ใ้การสนับสนุน ก็คือ บทบาทสำคัญที่ต่อวงการขนาดใหญ่ และการค้าส่งออกที่กรุงเทพฯ โดย
 ธนาคารพาณิชย์จะทำหน้าที่ให้ความสะดวกในการชำระค่าสินค้า และเป็นแหล่งเงินทุนที่ทำให้
 บริษัทการค้าต่าง ๆ สามารถดำเนินกิจการได้ จะเห็นได้ว่าธนาคารเป็นสถาบันการเงินที่จำเป็นยิ่ง

การที่ธนาคารพาณิชย์สามารถให้บริการแก่การค้าส่งออกอย่างมีประสิทธิภาพ ขอม
 ช่วยขยายความเจริญแก่เศรษฐกิจโดยส่วนรวมได้ในหนึ่ง กล่าวคือ เท่ากับเป็นการสนับสนุน
 การผลิตและการค้า ถ้าธนาคารพาณิชย์มีความบกพร่องในการทำหน้าที่ก็จะก่อผลเสียหายแก่
 ธุรกิจการค้าในวงการณ์นั้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ บทบาทของธนาคารพาณิชย์ต่อการค้าชาว
 เพื่อส่งเป็นสินค้าออก กล่าวคือ

ในการให้บริการทางการเงินที่ธนาคารจำเป็นต้องจัดหาเงินทุน รวมทั้ง
 เงินตราต่างประเทศไว้บริการนั้น ชาวเป็นสินค้าที่ให้บริการค่านี้นั้นมากกว่าสินค้าประเภทอื่น
 เนื่องจากชาวเป็นสินค้าออกที่มีมูลค่าสูงสุด ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. สินค้าขาว : มุลคาเฉลี่ยต่อ ๑ ปี(บาท) สินค้าออกทั้งสิ้น : มุลคาเฉลี่ยต่อปี

๒๔๑๘-๒๔๓๒	๑๕,๐๘๐,๐๐๐	๒๑,๘๒๔,๐๐๐
๒๔๓๒-๒๔๓๓	๒๓,๗๕๐,๐๐๐	๓๓,๑๐๒,๐๐๐
๒๔๓๔-๒๔๔๒	๓๖,๔๑๐,๐๐๐	๕๐,๓๘๖,๐๐๐
๒๔๔๓-๒๔๔๗	๖๑,๒๘๐,๐๐๐	๗๘,๑๕๘,๐๐๐
๒๔๔๘-๒๔๕๒	๘๑,๘๖๐,๐๐๐	๑๐๓,๑๗๘,๐๐๐
๒๔๕๓-๒๔๖๓	๘๑,๒๓๐,๐๐๐	๙๘,๕๓๔,๐๐๐
๒๔๖๓-๒๔๗๒	๑๐๘,๑๔๐,๐๐๐	๑๓๘,๑๑๘,๐๐๐
๒๔๗๓-๒๔๗๗	๑๑๕,๓๕๐,๐๐๐	๑๖๙,๘๘๐,๐๐๐
๒๔๗๘-๒๔๘๒	๑๖๙,๖๐๐,๐๐๐	๒๖๖,๕๐๔,๐๐๐
๒๔๘๓-๒๔๘๗	๙๑,๒๕๐,๐๐๐	๑๕๒,๙๘๖,๐๐๐

ที่มา : James C. Ingram, Economic Changes in Thailand ...,
pp. 94, 333 - 334

กิจการค้าของกรุงเทพฯสามารถเกิดขึ้นได้เพราะการใช้เครดิต คั้งนั้นการค้าจะ
ดำเนินไปโดยกวดความช่วยเหลือทางการเงินจากธนาคารพาณิชย์ โดยวิธีการใหญ่ๆ และการ
ขุดคลองต่าง ๆ ความมั่งคั่งของธนาคารจึงมีความสำคัญมาก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ร. ๖ ก. ๑๕/๓ Letter from managers of the Four Commercial
Banks to Chau Phya Yomraj dd. Dec. 17, 1913 .

ความล้มเหลวหรือความสำเร็จของธนาคารพาณิชย์ จะมีผลกระทบต่อการค้าเป็น
 อย่างยิ่ง เห็นได้ชัดในกรณีวิกฤติการณ์ทางการค้าใน พ.ศ. ๒๔๕๖ ซึ่งวิบัติเหตุจากการล้มละลาย
 ของแบงก์จีนสยามทุนจำกัด ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยใกล้ชิดกับบริษัทสีข้าวสยาม ตามที่ได้อธิบายมา
 แล้ว บริษัทโรงสีข้าวสยาม เป็นบริษัทที่ใหญ่มากในกรุงเทพฯ สามารถส่งข้าวออกได้เป็นจำนวน
 ร้อยละ ๔๐ ของมูลค่าข้าวที่ส่งไปขายต่างประเทศทั้งหมด ดังนั้นหากเปรียบเทียบกับตารางมูลค่า
 สินค้าออกทั้งสิ้น ในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ มูลค่าข้าวที่บริษัทนี้สามารถส่งออกไปขายจะเป็นจำนวนถึง
 ๓๒,๔๕๒,๐๐๐ บาท ธนาคารพาณิชย์ให้ความไว้วางใจบริษัทนี้มาก ใช้จ่ายเงินล่วงหน้าให้บริษัทฯ
 โดยมีใบเรียกเรื่องสิ่งค้ำประกัน เมื่อกิจการบริษัทชวนเขมรปรากฏว่า ตัวเงินของบริษัทที่ธนาคาร ๔
 ธนาคารไม่อาจเรียกเก็บเงินได้มีจำนวน ๕๕๐,๐๐๐ เหรียญ

การที่ธนาคารเรียกเก็บเงินไม่ได้ ทำให้ไม่มีเงินสำรองจ่ายให้โรงสีอื่น ๆ โรงสี
 จึงไม่สามารถชำระเงินให้พ่อค้าชาวต่างชาติมาขายได้ กิจการของธนาคารและโรงสีอื่น ๆ
 จึงต้องกระทบกระเทือนไปด้วย ปรากฏว่าหลังจากวิกฤติการณ์เกิดขึ้นเพียงวันเดียว คือ ใน
 วันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ โรงสีต้องหยุดสีข้าวถึง ๔๓ โรง^๑ ยังคงสีข้าวได้เพียง ๕
 โรง วันที่ ๒๑ ธันวาคม มีโรงสีหยุดดำเนินการเป็น ๒๒ โรง กู้ว่างงานถึง ๒ แสนคน^๒
 โรงสีที่ยังสามารถดำเนินการอยู่ได้อาศัยโอกาสการค้าข้าว เรือขนส่งข้าวต้องจอดลอยเป็น
 จำนวนมาก การค้าข้าวในกรุงเทพฯหยุดชะงักลง รัฐบาลจำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือโดย
 การจ่ายเงินค่าค้ำที่ธนาคารเรียกเก็บไม่ได้เป็นจำนวนครึ่งหนึ่ง เพื่อให้การค้าขายของประเทศ
 ดำเนินต่อไปได้อีก

^๑ เรืองเดียวกัน .

^๒ หจร. ร. ๖ ก. ๑๕/๓ รายงานเจ้าพระยาบวรราช กรมวังกรมพลตอพระบาท
 สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว วันที่ ๑๕, ๑๖ ธันวาคม ๒๔๕๖ .

^๓ หจร. ร. ๖ ก. ๑๕/๓ รายงานเจ้าพระยาบวรราชฯ วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๔๕๖ .

ธนาคารพาณิชย์ เป็นสถาบันการเงินที่จำเป็นสำหรับการสนับสนุนการค้าส่งออก
 ดังนั้นย่อมเชื่อมโยงไปถึงการผลิตของประเทศ โดยเฉพาะการผลิตข้าวซึ่งเป็นสินค้าหลักที่นำ
 รายได้มาสู่ประเทศมากที่สุด

บทบาทของธนาคารพาณิชย์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศระหว่าง
 พ.ศ. ๒๔๓๕ - ๒๔๘๘ ที่เห็นได้ชัด คือ การที่ธนาคารพาณิชย์ยุโรปสนับสนุนการกู้เงินนอก
 พระราชอาณาจักรของรัฐบาล เพื่อนำไปลงทุนในกิจการสาธารณูปโภค

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยมีความจำเป็น
 ต้องปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย รัฐบาลมุ่งปฏิรูปการบริหาร และการปกครอง และเห็นความ
 จำเป็นที่จะต้องจัดตั้งกิจการสาธารณูปโภคที่สำคัญต่อเศรษฐกิจ เช่น การคมนาคม การสาธารณู
 ปโภคต่าง ๆ ฯลฯ เป็นต้น

ปัญหาของรัฐบาล คือ การจัดหาเงินงบประมาณให้พอเพียงกับรายจ่ายทุนเท่าที่
 ต้องการ รายได้ของรัฐบาลมีจำนวนพอเพียงกับรายจ่ายสามัญ แต่ไม่เพียงพอสำหรับรายจ่าย
 ประเภทลงทุนเลย จึงจะเห็นได้จากจำนวนรายได้ รายจ่ายสามัญและรายจ่ายประเภทลงทุน
 ของรัฐบาลไทย ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๔ - ๒๔๔๗ ดังนี้

พ.ศ.	รายได้รัฐบาล(ล้านบาท)	รายจ่ายสามัญ	รายจ่ายลงทุน
๒๔๔๔	๓๖.๑๖	๓๒.๒๘	๔.๓๖
๒๔๔๕	๔๓.๑๕	๓๖.๕๖	๒.๗๘
๒๔๔๖	๔๓.๕๖	๔๐.๘๔	๓.๐๗
๒๔๔๗	๕๖.๐๕	๕๖.๖๔	๔.๕๘

ที่มา : James C. Ingram , Economic Changes in Thailand ...,

กิจการสาธารณูปโภคสำคัญที่รัฐบาลสนใจและเห็นความจำเป็นในการดำเนินการ คือ กิจการรถไฟ และชลประทาน เพราะรัฐบาลได้เห็นว่าจะเป็นประโยชน์แก่เศรษฐกิจ เป็นแหล่งรายได้ของรัฐบาล และอำนวยความสะดวกในการปกครองท้องถิ่นในภูมิภาคอีกด้วย

อย่างไรก็ตามในการก่อสร้างทางรถไฟ และการทำชลประทานต้องใช้งบประมาณสูงมาก รัฐบาลไม่อาจนำเงินของพระคลังมาใช้เพียงพอเช่นเคยได้

ปัญหาของรัฐบาลก็คือ จะหาเงินทุนมาจากที่ใด ปัญหานี้ เป็นที่ถกเถียงอย่างกว้างขวางในเสนาบดีสภา ซึ่งมีความเห็นแยกออก ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มกระทรวงพระคลัง กับกลุ่มกระทรวงการต่างประเทศ

เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศมีความเห็นว่า ควรหลีกเลี่ยงการกู้ยืม ให้ดำเนินการสร้างทางรถไฟอย่างประหยัดและค่อยเป็นค่อยไป หากมีการพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยให้ผูกขาดในราชอาณาจักรกณ แล้วค่อย ๆ ดึงดูดเงินลงทุนที่จะให้ประโยชน์แก่ไทยมากที่สุดจากต่างประเทศ^๒

ฝ่ายเสนาบดีกระทรวงการคลัง มีความเห็นว่า จะต้องจัดหารูเงินจากต่างประเทศ ให้ทันกับความต้องการ โดยให้มีความรู้ทางด้านการเงินเป็นผู้รับผิดชอบ ความลึกลับได้รับการสนับสนุนจาก นายเอ็ดมันด์ สโตรเบล (Edmund Strobel) เขาให้ความเห็นว่า การกู้เงินนอกราชอาณาจักรจะไม่เป็นอันตรายต่อประเทศ รัฐบาลเองไม่อาจจัดหาเงินทุนมาสร้างได้ อย่างไรก็ตาม ควรกั้ในวงเงินไม่เกิน ๑ ล้านปอนด์สเตอร์ลิง และองความเห็นอีกว่า การกู้เงินในประเทศ แหล่งที่จะกู้ได้ก็มาจากธนาคารยุโรปเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้น อัตราดอกเบี้ย

^๑ หจข. ร. ๕ ค. ๒๕/๕ รายงานเสนาบดีสภา ๑๘ พฤศจิกายน ๑๒๓ .
^๒ หจข. ร. ๕ ค. ๒๕/๕ คำกราบบังคมทูลของเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ ลงวันที่ ๑๘ ค.ค. ๑๒๒ .
^๓ หจข. ร. ๕ ค. ๒๕/๕ คำกราบบังคมทูลฯ ของเสนาบดีกระทรวงการคลัง ลงวันที่ ๒๕ ค.ค. ๑๒๑ .

ยิ่งจะสูงกว่าการกู้ภายนอกอาณาจักรเสียอีก

ในที่สุดที่ประชุมเสนาบดีสภาลงมติให้ทำการกู้เงินนอกพระราชอาณาจักรได้เป็นครั้งแรก ในการประชุมวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๔๗ รัฐบาลไทยได้ทำการกู้เงินนอกพระราชอาณาจักร อันเป็นเงินกู้สาธารณะ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๘ - ๒๔๘๘ ๔ ครั้ง คือ

ปี	เงินต้น (ล้านปอนด์)	อัตราดอกเบี้ย (%)	ราคาขายพันธบัตร	เงินที่ได้รับจริง
๒๔๔๘	๑	๔.๕	๘๕.๕๐	๘๐.๕๐
๒๔๕๐	๓	๔.๕	๘๘	๘๓.๗๕
๒๔๖๕	๒	๗	๑๐๐	๘๓.๕๐
๒๔๖๗	๓	๖	๒๕.๕๐	๘๐.๕๐

ที่มา : Statistical Year Book. B.E. 2477

เงินกู้ทั้ง ๔ รายนี้ เป็นการกู้จากตลาดเงินเอกชนในยุโรป โดยผ่านธนาคารพาณิชย์ คือ ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ ธนาคารชาร์เตอร์ ธนาคารแห่งอินโดจีนและธนาคารเยอรมัน และสวีเดน

การกู้ยืมครั้งสำคัญที่รัฐบาลต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ และคงใช้เวลาศึกษาและหาแหล่งเงินกู้กว่า ๒ ปี เพราะประเทศไทยยังไม่เคยมีการกู้ยืมมาก่อน ทั้งยังไม่เคยมีเครดิตในยุโรปมาก่อน ผู้ที่จะเป็นแหล่งเงินกู้จำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบทุกประการ

ในการหาแหล่งเงินกู้ พระยาสุรวิทยานุกูล อัครราชทูตไทยประจำกรุงปารีสได้สืบหาและสอบถามแหล่งเงินทุนต่าง ๆ ทั่วยุโรป ธนาคารหรือสถาบันการเงินในบางประเทศไม่เต็มใจ

๑
พจน. ร. ๕ ค. ๒๕/๔ Memorandum by General Advisor on the Question of Loan, Oct. 25, 1908.

ที่จะให้ไทยกู้ยืม หากไม่มีสิ่งค้ำประกันที่ดี เพราะยังไม่รู้จักฐานะของรัฐบาลไทยดี อีกทั้ง ไม่มี
แหล่งเงินกู้ใดที่จะไปกู้ได้ในอัตราดอกเบี้ย ร้อยละ ๕

แหล่งเงินทุนที่สนใจให้ไทยกู้ยืมก็คือ ธนาคารที่ใดก็ตามที่มีผลประโยชน์ในประเทศไทย
แล้ว นั่นคือ ธนาคารของอังกฤษ และฝรั่งเหล่านั้นเอง ในเรื่องนี้กรมหมื่นมณฑิศจังหวัดพิษ
ณุบาลก็กระทรวงพระคลังได้ทรงแสดงความเห็นว่า

... เวลาที่เราจะเพ็ดขอร้องให้คนอนุรักษการกู้เงินสำหรับกรุงเทพฯ คงจะไม่มีชาติ
หนึ่งชาติใดหรือบริษัทหนึ่งแห่งใดในอังกฤษหรืออเมริกาที่จะยอมให้เราไปยืมเงินจากเขา
การกู้ยืมในเมืองเรา จะกล้ารับเสมอด้วยบริษัทที่รู้จักความพวกอื่นเป็นอันไม่มี
...

ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ และธนาคารชาร์เตอร์ กรุงเทพฯ ได้คิดต่อให้สำนักงาน
ใหญ่พิจารณาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ตอนตอนแนะนำว่า รัฐบาลไทยควร
จัดการกู้เงินโดยให้ธนาคารเป็นนายหน้า ทั้งนี้รัฐบาลต้องเสียค่านายหน้า ร้อยละ ๓ ค่าดอกเบี้ย
ร้อยละ ๕ ข่ายพันธบัตรใดในราคา ๕๕ ปอนด์ เสียค่าประกันให้ธนาคาร ร้อยละ ๒ ค่าจัดการ
ร้อยละ ๒ ค่าใส่หุ้ยและภาษี ร้อยละ ๑ - ๒

อย่างไรก็ตามเมื่อสามารถทำความตกลงเกี่ยวกับการกู้เงินครั้งใดกับแหล่งเงินทุนต่าง ๆ
ใดแล้ว พระยาสุริยานุวัตรสามารถจัดการกู้ได้ในเงินต้น ๑ ล้านปอนด์ อัตราดอกเบี้ย ร้อยละ
๕.๕ ข่ายพันธบัตรใด ๕๕.๕ ล้านปอนด์ เงินที่ได้รับจริง ๕๐.๕ ล้านปอนด์ จากตลาดเงินใน

ศูนย์วิทยุโทรพยากรณ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑ หจร. ร. ๕ ก. ๒๕/๔ พระยาสุริยานุวัตร รายงานเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ

๑๒ มกราคม ๑๒๑

๒ หจร. ร. ๕ ก. ๒๕/๔ หนังสือกราบบังคมทูลฯ จากเสนาบดีกระทรวงพระคลัง

๓ กรกฎาคม ๑๒๒

๔ เรื่องเดียวกัน

ลอนดอนและปารีส โดยผ่านธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ ธนาคารแห่งอินโดจีน และธนาคาร
เคนมารค

การกู้เงินครั้งนี้แสดงให้เห็นความสนใจของอังกฤษและฝรั่งเศสในการที่จะลงทุน
ในประเทศไทย และการประนีประนอมประสานประโยชน์ร่วมกันของอังกฤษและฝรั่งเศส
จะเห็นว่าเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ ขอรองให้ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้
ให้ฝรั่งเศสมีส่วนร่วมในการให้เงินกู้แก่ไทย ธนาคารแห่งอินโดจีนจึงมีส่วนร่วมในการลงทุนใน
ครั้งนี้ด้วย

ในการกู้ครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ. ๒๔๕๐ เบอรัลเริ่มมีอำนาจในเอเชียตะวันออก
เฉียงใต้ รัฐบาลไทยได้ทำสัญญาเงินกู้จากธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ ธนาคารอินโดจีน
และธนาคารคอบซ์ เอเชียติก

การกู้เงิน ๘ รายนี้ รัฐบาลได้เอารายได้ทั่วไปของประเทศเป็นหลักประกัน
เงื่อนไขกำหนดไว้ว่า รัฐบาลจะนำหลักประกันอื่นใดไปเป็นหลักประกันในหนี้เงินกู้อย่างใด ๆ
อันอาจมีขึ้นอีกในอนาคต หลักประกันนั้นจะเป็นประกันของหนึ่งครึ่งค่าได้เสมอ กำหนดส่งเงิน
๔๐ ปี มีระยะปลอดหนี้ ๕ ปี ถ้าผ่านไป ๑๐ ปี รัฐบาลสงวนสิทธิ์ที่จะใช้หนี้บางส่วน
หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของหนี้ที่ยังค้างอยู่ได้ โดยประกาศให้ทราบภายใน ๓ เดือน^๒

การกู้เงินของรัฐบาลไทยทำประโยชน์ให้แก่ธนาคาร ในขณะที่เดียวกันก็มีความสำคัญ
ต่อเศรษฐกิจไทยมาก รถไฟมีประโยชน์ในการขนส่งสินค้าจากแหล่งผลิตมายังเมืองท่า เป็น
การกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจไปยังท้องถิ่นในภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางรถไฟ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒ หจข. ร. ๕ ก. ๒๕/๕ เรื่องกู้เงินสามล้านตอนหลัง (๗ ธันวาคม -
๒๕ มกราคม ๑๒๕).

^๒Statistical Year Book B.E. 2477, pp. 325 - 324 .

สายเหนือ และตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งการคมนาคมขนส่งยากลำบากมาก อีกทั้งเป็นการ
เพิ่มผลผลิตของประเทศอีกด้วย ตัวอย่างจากการขนส่งข้าวจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมา
กรุงเทพฯ หลังจากการสร้างรถไฟ มีปริมาณเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เช่น พ.ศ. ๒๔๔๘ การขนส่ง
ข้าวเปลือกจากโคราชมีจำนวน ๒๐๐,๐๐๐ หาบ ได้เพิ่มเป็น ๑,๗๐๐,๐๐๐ หาบใน พ.ศ. ๒๔๖๘
และ ๔,๖๐๐,๐๐๐ หาบ ใน พ.ศ. ๒๔๗๘ เป็นต้น

ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๑ - ๒๔๘๘ มีบทบาทในฐานะ
สถาบันการเงินในระบบที่สำคัญที่สุด ทำหน้าที่คลอคลึงกับพัฒนาการทางการเงินของประเทศ
ในขณะเดียวกันก็มีบทบาทในการระดมเงินฝาก และกระจายเงินทุนในขอบเขตจำกัด ตาม
สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและการเจริญเติบโตของธนาคารเอง ยิ่งธนาคารเจริญเติบโตมาก
ขึ้น ก็สามารหวั้บทบาทมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ใ้ให้การสนับสนุนการค้าระหว่างประเทศและ
การกู้เงินนอกรราชอาณาจักรของรัฐบาล มีผลกระทบเกี่ยวโยงต่อความเจริญทางเศรษฐกิจของ
ประเทศในระดับหนึ่ง

ศูนย์วิทยพัทยาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑James C. Ingram, Economic Changes in Thailand ..., p. 47.

บทสรุป

ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๑ - ๒๔๘๘ มีวิวัฒนาการเป็นสองระยะ คือ

๑.๑ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๑ - ๒๔๘๔ เป็นการวางรากฐานของระบบธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย คือ รับเอาระบบธนาคารพาณิชย์ของอังกฤษที่ใช้ในดินแดนอาณานิคมในรูปแบบของธนาคารที่สนับสนุนการค้าระหว่างประเทศ เชี่ยวชาญในกิจการธนาคารซื้อขายแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (Foreign Exchange Bank) และเป็นระบบธนาคารสาขา

อังกฤษเป็นประเทศแรกที่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้มาเปิดสาขาธนาคารดำเนินการในประเทศไทย เพื่ออำนวยความสะดวกในการค้าขายของพ่อค้าและการแสวงหากำไรจากการทำเงินธนาคาร เพราะอังกฤษมีผลประโยชน์ในประเทศไทยเป็นจำนวนมากหลาย เช่น กิจการป่าไม้ เหมืองแร่ และการค้าชาว เป็นต้น ธนาคารของอังกฤษที่มาเปิดสาขาดำเนินการ มี ๓ ธนาคาร คือ ธนาคารฮ่องกง และเซี่ยงไฮ้แบงกิงคอร์ปอเรชั่น (Hong Kong & Shanghai Banking Corp.) เริ่มดำเนินการในวันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๑ และธนาคารชาร์เตอร์แบงก้ออฟอินเดีย ออสเตรเลีย แอนด์ ไชนา (Chartered Bank of India, Australia and China) ในพ.ศ. ๒๔๓๗ และธนาคารเมอร์แคนไทล์แบงก้ออฟอินเดียจำกัด (Mercantile Bank of India Ltd.) จัดตั้งในเดือนมกราคม ๒๔๖๖ ธนาคารยุโรปอีกหนึ่งธนาคาร คือ ธนาคารแห่งอินโดจีน (Banque de L'Indochine) เริ่มดำเนินการในวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๐

ธนาคารที่เป็นของคนไทยธนาคารแรก คือ บริษัทแบงก์สยามกัมมาจลทุนจำกัด ก่อตั้งโดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ได้รับพระบรมราชานุญาตให้ดำเนินการในวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๔ เป็นการรวมทุนจาก พระคลังข้างที่ ขุนนาง ข้าราชการ ทหารไทย จีน และนายทุนตะวันตก เช่น ธนาคารคองซอร์เซียส (Deutsche Asiatic) ของเยอรมัน และ ใต้บ้านลึกกับแบงก์แห่งเยอรมัน เป็นต้น ต่อจากนั้นก็ยังมีธนาคารไทย จีน ธนาคารเล็กก่อตั้งจนถึง พ.ศ. ๒๔๘๔ อีก ๑๑ ธนาคาร นอกจากนั้น เป็นธนาคารของชาติ

อื่น ๆ คือ จีน สิงคโปร์ และญี่ปุ่น อีก ๕ ธนาคาร

กิจการธนาคารของคนไทย ในระยะเริ่มแรกส่วนหนึ่งเกิดจากการสนองตอบความต้องการสถาบันการเงิน สำหรับเศรษฐกิจการค้าที่เจริญเติบโตขึ้น อีกส่วนหนึ่งเกิดจากความรู้สึกที่จะรักษาผลประโยชน์ของคนไทยและแข่งขันกับชาวต่างชาติที่เข้ามาประกอบธุรกิจในประเทศไทย การดำเนินงานของธนาคารไทยในระยะแรก โดยเฉพาะกิจการธนาคารเล็ก ๆ สืบเนื่องมาจากการขาดความรู้ความชำนาญทางด้านการเงินและการธนาคาร รวมทั้งมีทุนในการดำเนินการน้อย ธนาคารเล็ก ๆ เหล่านี้จึงต้องล้มละลาย หรือถูกยึดไปโดยอนุญาติให้ดำเนินการถึง ๘ ธนาคาร

๑.๒ ระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา (เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๘) การที่ไทยเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศพันธมิตรต้องหยุดชะงัก ประเทศไทยติดต่อกับชาวต่างชาติเฉพาะกับประเทศญี่ปุ่นและดินแดนที่ญี่ปุ่นยึดครองเท่านั้น รัฐบาลไทยได้ทำการยึดทรัพย์สินของชาวยุโรปรวมทั้งกิจการธนาคารด้วย กิจการธนาคารที่เหลืออยู่ไม่พอเพียงกับความต้องการทางการค้า นักธุรกิจชาวไทยจึงได้ก่อตั้งธนาคารที่เป็นของคนไทย สวมทับกิจการธนาคารของชาวยุโรปที่ว่างลง โดยได้รับบุคคลากรชาวไทยที่ได้รับการฝึกอบรมการธนาคารจากธนาคารยุโรปไปบริหารและปฏิบัติงานธนาคารด้วย นับเป็นการทำลายอิทธิพลของกิจการธนาคารชาวยุโรป และเป็นจุดสำคัญของธนาคารพาณิชย์ไทยที่จะเจริญเติบโตต่อไปข้างหน้า

ในช่วงระยะเวลาที่ ธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นสถาบันที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ ได้ถือกำเนิดขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๘๕ ด้วย ความจำเป็นของรัฐบาลไทยที่จะหลีกเลี่ยงความพยายามในการครอบงำเศรษฐกิจการเงินไทยของญี่ปุ่น โดยเข้าดำเนินงานแทนที่สำนักงานธนาคารชาติไทยซึ่งมีอยู่แล้วตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๒

ในช่วงระยะเวลานี้ มีธนาคารพาณิชย์เกิดขึ้นใหม่ ๕ ธนาคาร แต่ละธนาคารมีแนวโน้มที่จะกระจายสาขาไปยังต่างจังหวัดมากยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่าใน พ.ศ. ๒๔๘๑ ประเทศไทย มีสำนักงานธนาคารพาณิชย์ทั้งสิ้น ๑๐๑ แห่ง อยู่ในกรุงเทพฯ ๔๐ แห่ง และ

จังหวัดอื่น ๆ ๒๑ แห่ง

กิจกรรมที่ธนาคารพาณิชย์ประกอบ คือ การรับฝากเงิน และนำเงินไปให้กู้ยืม การซื้อขายตั๋วสัญญาใช้เงิน และการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ สถิติเกี่ยวกับตัวเลขแสดงให้เห็นความเจริญเติบโตของธนาคารในกิจการเหล่านี้ กอปรการจัดตั้งธนาคารแห่งประเทศไทย มีอยู่กระจัดกระจายและน้อยมาก จากการเฝ้าระวังของธนาคารบางธนาคารในบางปี เช่น ธนาคารสยามกับมาจลจำกัด จะเห็นได้ว่า เงินฝากมีมากกว่าเงินให้กู้ยืม และมีแนวโน้มเช่นนี้จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๘

สำหรับประเภทของเงินฝาก เงินฝากกระแสรายวันมีจำนวนมากกว่าเงินฝากประจำ แสดงให้เห็นว่า วัตถุประสงค์ของผู้ฝากเงิน คือ เพื่อความสะดวกในการใช้หมุนเวียนเงินในการค้ามากกว่าเป็นการเก็บออมเพื่อการลงทุนระยะยาว

การซื้อลดตั๋วต่าง ๆ เป็นวิธีการหาผลประโยชน์ของธนาคารที่มีมาพร้อมกับกิจการธนาคารพาณิชย์ ตั้งแต่เริ่มแรกที่เรียกว่า "ช่วยตัว" เป็นกรให้บริกาทางการค้าระหว่างประเทศ

สำหรับการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการเงินของประเทศ คนไทยรู้จักกิจกรรมประเภทนี้ก่อนที่จะมีธนาคารพาณิชย์ในรูปของการโพยกวน คือ ส่งเงินตราออกไปยังประเทศของชาวจีนในไทย

การดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ จะต้องดำเนินการเพื่อเป็นการประสานประโยชน์ระหว่างเจ้าของทุน ประชาชนผู้ฝากเงิน ตามครรลองของกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่ใช้รัฐบาลกำหนด อย่างไรก็ตามอำนาจการตัดสินใจมักอยู่กับเจ้าของกิจการ และคณะกรรมการธนาคาร ซึ่งมักเป็นบุคคลเดียวกัน หรือในกลุ่มเดียวกัน ซึ่งผู้กษาคการตัดสินใจกำหนดนโยบายใหญ่ผู้มีมติฐานรับไปดำเนินการต่อไป

กลุ่มผู้ประกอบการธนาคารพาณิชย์ มักประกอบไปด้วย ชูชนาง ข้าราชการ ทหารจีน และนายทุนตะวันตก ผู้ประกอบการจะร่วมมือกับนักการเมืองประสานประโยชน์ซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นผู้ประกอบการยังมีกิจการธุรกิจอื่นควบคู่ไปกับการดำเนินงานธนาคาร จึงมักใช้ทุนที่ได้

จากธนาคารทำประโยชน์ให้แก่กิจการของตน ธนาคารพาณิชย์ไทย จึงเหมือนกับธุรกิจการค้าทางบ้านอื่น ๆ ที่ผู้ผูกขาดอยู่ในกลุ่มของคนเพียงส่วนน้อย แต่มีผลและอิทธิพลต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศเป็นส่วนรวม

การดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ต่างชาติในประเทศไทย รัับนโยบายการดำเนินงานโดยตรงจากสำนักงานใหญ่ของตน และมักดำเนินการระคนทรัพยากรจากประเทศไทยส่งออกไปทำประโยชน์นอกประเทศ ดังเช่นกิจการอื่น ๆ ของชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวยุโรป อิทธิพลของรูปแบบการดำเนินงานอีกประการหนึ่งที่ธนาคารพาณิชย์ไทยรับไว้ คือ การใช้คอมพิวเตอร์ หรือ คำประโศ ในการดำเนินงานธนาคาร

ในระยะแรกการมีคอมพิวเตอร์ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับธนาคารต่างชาติ เพราะนายธนาคารต่างชาติขาดความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ภาษา ฐานะตลาดของท้องถิ่น คอมพิวเตอร์จึงช่วยการดำเนินงานของธนาคารได้มาก

ในระยะต่อ ๆ มาคอมพิวเตอร์ช่วยเหลือธนาคารในการบริการลูกค้า เป็นนายหน้ารวมทั้งเป็นผู้ค้าประกันหนี้ให้ลูกค้าด้วย การปฏิบัติหน้าที่คอมพิวเตอร์จะต้องได้รับการแต่งตั้งและทำสัญญาจ้างกับสำนักงานใหญ่ของธนาคาร โดยที่คอมพิวเตอร์เป็นลูกค้าประกันหนี้ จึงต้องวางหลักทรัพย์ค้ำประกันไว้กับธนาคารด้วย คอมพิวเตอร์จึงลดความเสี่ยงของธนาคารในการให้สินเชื่อแก่ลูกค้า แต่ในขณะเดียวกันคอมพิวเตอร์อาจกระทำผิดอันเป็นผลเสียแก่ระบบธนาคาร เช่น การเรียกเงินฝากสูง หรือหักดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราที่กำหนดไว้

การควบคุมธนาคารพาณิชย์ ในระยะแรกเป็นการควบคุมอย่างหลวม ๆ กล่าวคือกระทรวงเกษตรธิการ มีอำนาจในการพิจารณาคำขอเปิดธนาคาร ตลอดจนร่างข้อบังคับให้ธนาคารแต่ละธนาคารดำเนินการตามอำนาจพิเศษที่พระมหากษัตริย์จะทรงพระราชทาน ใน พ.ศ. ๒๔๗๑ การควบคุมธนาคารพาณิชย์อยู่ในความดูแลของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ต่อเมื่อมีการจัดตั้งธนาคารแห่งประเทศไทย ใน พ.ศ. ๒๔๘๕ แล้ว ธนาคารแห่งประเทศไทยจึงมีหน้าที่กำกับ ตรวจสอบ ดูแลการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ ตามพระราชบัญญัติและกฎหมายที่ควบคุมโดยกระทรวงการคลัง

กฎหมายในการควบคุมธนาคารพาณิชย์ และ เกี่ยวกับธนาคารพาณิชย์ ในระยะแรกไม่
 รัดกุมพอ การออกพระราชบัญญัติ หรือ พระราชกำหนดต่าง ๆ มักเป็นการวางมาตรการแก้ไข
 ปัญหาเฉพาะหน้า หรือ ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว และมีแนวโน้มในการควบคุมการดำเนินงานของ
 ธนาคารพาณิชย์อย่างเข้มงวดขึ้นเรื่อย ๆ เช่น พระราชบัญญัติควบคุมธนาคาร พ.ศ. ๒๔๘๐
 กำหนดให้ธนาคารรายงานการดำเนินงานไปยังหน่วยราชการ เพื่อให้ผู้ฝากสามารถติดตาม
 ความเคลื่อนไหวของธนาคารได้ พระราชบัญญัติฉบับนี้มอบอำนาจควบคุมธนาคารพาณิชย์แก่
 กระทรวงการคลัง และมีบทกำหนดให้ธนาคารควบคุมทุนและหลักประกันที่คองมอบให้แก่รัฐบาลด้วย
 พระราชบัญญัติธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๘๕ และ ๒๔๘๘ ควบคุมปริมาณเงินฝากของ
 ธนาคาร เพื่อเป็นประกันความปลอดภัยให้แก่ผู้ฝากเงิน เป็นต้น

บทบาทที่แท้จริงของธนาคารพาณิชย์ในระยะเวลา พ.ศ. ๒๔๓๑ - ๒๔๘๘ นอกเหนือ
 จากบทบาทในการทำหน้าที่สถาบันการเงินแล้ว ธนาคารพาณิชย์ยังมีบทบาทเกี่ยวข้องกับพัฒนาการ
 ทางการเงินของประเทศ นั่นคือ ทำหน้าที่ออกธนบัตรในขณะที่ยังมีบทบาทเกี่ยวกับพัฒนาการ
 ธนบัตรของรัฐบาลเพียงเริ่มต้น และยกเลิกกิจการนี้เสียเมื่อรัฐบาลชดเชย เพราะรัฐบาล
 สามารถดำเนินการออกธนบัตรเองได้ ในระหว่างนั้นธนาคารก็ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการ
 ซื้อขายแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศระหว่างรัฐบาลและเอกชน และที่สำคัญ คือ ธนาคาร
 พาณิชย์สามารถสร้างเงินเครดิตได้โดยระบบเช็ค คือ การเปิดบริการรับฝากเงินฝากกระแสรายวัน

ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ธนาคารพาณิชย์สนับสนุนการค้าระหว่างประเทศ
 และกิจกรรมทางการค้าขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นผลต่อภาคการผลิตของประเทศ นอกจากนั้น การ
 สนับสนุนให้รัฐบาลกู้เงินนอกราชอาณาจักรของธนาคารพาณิชย์ยุโรป เพื่อให้รัฐบาลใช้จ่ายใน
 การสร้างทางรถไฟ และการชลประทาน มีผลกระทบยิ่งใหญ่อต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ
 สำหรับการเป็นสถาบันแหล่งกลางในการรวบรวมเงินออมและกระจายเงินทุนนั้น
 ธนาคารพาณิชย์สามารถขยายปริมาณเงินฝากและเงินกู้ยืมมากขึ้นทุก ๆ ปี หากแต่เงินฝาก
 ส่วนใหญ่เป็นเงินฝากกระแสรายวัน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกในกานธุรกิจ

การกระจายทุนเป็นไปในลักษณะรวมตัว ทั้งรวมตัวอยู่ในเมืองที่สำคัญทางเศรษฐกิจ
โดยเฉพาะกรุงเทพฯ และรวมตัวทางด้านสาขาเศรษฐกิจ คือ มุ่งสนับสนุนกิจการค้า
และอุตสาหกรรมมากกว่าสาขาเกษตรกรรม ซึ่งเป็นสาขาเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดของประเทศ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย